

A sajtó és köznevelés kérdéséhez

(Levél a szerkesztőséghez)

Föltétlenül érdemes a pedagógiai lehetőségek oldaláról megvizsgálni a sajtó szerepét, ahogy azt Szikszay Jenő *Sajtó és köznevelés* című írásában (Korunk, 1968. 1.) tette. Azt valom azonban, hogy hallgattassék meg a másik fél is! Kezdem, amint ez kitanult bírálóhoz illik: az előttem szóló megjegyzése jó, valóban létező problémákat vet fel, csak éppen...

Annak hallatára, miszerint „...a nevelési rovatok szerkesztőinek nincs módjuk... illetékes szakembereket mozgósítani a napirendre kerülő nevelési kérdések igényes megoldására“ (kiemelések tőlem), ijedtemben csak annyit tudok az érintettek védelmére felhozni, hogy tudtommal a megyei, illetve központi lapok nevelési rovatait tanárokból, tanítókból lett szerkesztők vezetik, írják, néhány írótól és újságírótól eltekintve. Márpedig, ha még a tanítóból, tanárból lett szakmabeli, az újságírással hivatásosan foglalkozó szerkesztők sem illetékesek nevelési rovatot szerkeszteni, akkor vajon ki tegye azt?

A nevelési rovatok Szikszay Jenő szerint nem foglalkoznak sokoldalúan és kimerítően a nevelési kérdésekkel. Tételezzük fel, hogy ez igaz. De még akkor is a feladat elsősorban a szaklapokra, szakkönyvekre hárul, mivel a napilapnak sem ideje, sem helye nincs a szülők ABC-jéhez hasonló sorozatok közlésére. (Arról nem beszélve, hogy maga az állítás sem valós; erről akárki meggyőződhet, akinek lehetősége van átnézni minden hazai lapunk nevelési rovatát.) A neveléstudomány rendszeres népszerűsítését egy erre hivatott, szakosított lapnak kellene véggeznie. A napilap sokféle kérdéssel foglalkozik, ezek közül csupán egy, mégpedig nem is a legjelentősebb a nevelés; a napilap nevelési ügyekkel foglalkozó szerkesztője tehát úgy válogat az anyagok között, hogy lehetőleg időszerű kérdések kerüljenek az olvasó elé.

Van a kérdésnek másik oldala is. Szikszay Jenő szócikkét követel a napilapoktól. Mennyiben járulna hozzá az ilyen jellegű anyag az olvasó pedagógiai pallérozodásához? Szerintem semennyiben. A neveléstudomány meglehetősen bonyolult. Napilap keretei között, amikor a szerzőnek óvakodnia kell egyrészt a szaknyelv használatától (érthetőség kritériuma!), másrészt terjedelmi viszonyok korlátozzák (egy szócikkre legfeljebb 2—3 gépelt oldalnyi hely jut), nem tudja a kérdéseket teljes bonyolultságukban, mindenféle összefüggésben bemutatni. A napisajtó sajátos lehetősége épp az, hogy hírekben, tudósításokban, riportokban számol be az iskolai, iskolán kívüli munkáról, tárja fel a nevelés különféle területeinek problémáit, próbálja meggondolkoztatni az olvasót.

Egyébként érdemes a kérdést visszamenőleg is elemezni. Néhány évvel ezelőtt hazai lapjaink nevelési rovataiban idillikus anyagtipus uralkodott: jelentek meg pedagógiai hegybeszéddek, pilulaformára gyömöszölt okoskodások, amelyek íróik szerint azonnal és fájdalommentesen megtérítettek mindenféle tévelygő báránykát, voltak rózsaszínű írások iskolákról, ahol kiváló eredménnyel folyt „a tanulási terv teljesítése“, ahol „száz százalék volt a promóválsi arányszám“, és olvashattunk csodatevő tanárokról vagy patológiásan bambácska jó tanulókról. Ezenkívül napvilágot láttak „harcosan elvszerű“ írások, amelyekben megbíráltak egyes tanulókat keskeny szárú és széles szárú nadrágjukért, mert hordtak, illetve nem hordtak nyakkendőt.

Egy idő óta viszont erőre kapott az igazi, napilaphoz illő munka is. Tény-megállapító riportok, anketók, szociográfiai felvételek igyekeznek felmérni a fiatalság gondjait, s ha olykor nem is mindig szenvedélyektől mentesen, de legalább objektíven keresik az újságírók a „problémás tanulók“ problémáinak okait.

Az utóbbi pár év napisajtója — véleményem szerint — igenis jól teljesíti kötelességeit a köznevelés iránt. A napilapok hívták fel a figyelmet többek között arra, hogy a pionírszervezet és a KISZ munkatílusában hibák vannak,

hogy a gyűlésezés vette át itt-ott ezekben a szervezetekben az élő, tevékeny munka helyét. A napisajtó elsők közt mutatott rá arra, hogy milyen komoly nevelési mulasztások terhelik a családot. S azt hiszem, sajtó és köznevelés viszonylatában a sajtó tette meg az első pozitívnak mondható lépést a nevelőmunka javítása irányában. Még akkor is, ha némelyeknek — hangsúlyozom, nagyon keveseknek — nem tetszett és még mindig nem tetszik az ilyen őszinte hangú újságírás.

Szikszay Jenő szerint a sajtó „dicséretes nyíltsággal tárja föl a nemleges eseteket“, sőt véleménye szerint újabban „szinte vadássza“ ezeket. Megnyugtatom: nem vadászunk a nemleges eseteket. De rábukkanunk az ilyenekre, és meg is írjuk őket. (Elekes Ferenc kartársamnak azt mondta egy megbírált iskolaigazgatója: „Merje csak megírni kérem, majd aztán én is tudni fogom, hogy kihez menjek!“) Hát bizony, fel merjük vetni a problémákat, s attól sem félünk, hogy valaki esetleg azt gondolná, „iskoláinkban a megszokottnál s talán a természetesenél is több az iskolakerülő, rossz útra tévedt tanuló“. A reális problémák felvetése véleményem szerint, csak használ, hiszen ezek az esetek Szikszay Jenő szavaival élve „mégis tünetek, amelyek mélyén jelenségek (bocsánat, szerintem *okok!*) lapanganak“. S ezeket felkutatni nemcsak fontos szerepe *volna* a sajtónak, hanem *kötelessége* is. Kommunista újságírói *kötelessége* az *igazat* megírni!

Mellékesen, a kérdés másik oldaláról is szólnék egy szót, amelyről Szikszay Jenő megfeledez. Az újságíró igenis, szeret pozitív dolgokról is írni. De amikor például személyesen tapasztaltam, hogy egy iskola pionírmunkájának fő pontja a gyűlésezés, nem lehetett erről pozitívumot írni. Amikor az újságíró tíz helyen találkozott ugyanazzal a lapos szöveggel, ugyanazzal az énekkel, ugyanazzal a jól ismert verssel, akkor természetesen nem lelkesedett az ilyen iskolánkivüli munkáért. Az iskola vezetősége viszont megsértődött, hogy nem írtak „különösen érdekes“ (valójában mindenütt található) munkájukról. Olyasmi is megesett, hogy az iskolában külön betanították a gyerekeket, mit válaszoljanak a szerkesztő bácsinak, ha kérdezi őket! Az ilyen iskolákról lehetett-e pozitívumot írni?

Bizony, még most is nehéz újszerű akciókat találni az iskolákban. Még nem mindenütt indult meg az önálló, alkotó jellegű munka, még elég sok helyen várják a felsőbb helyről jövő, szájbarágott utasítást és az újszerű recepteket. Itt kell bevallanom, nem egy lapunkkal még a közelmúltban is megesett, hogy újszerű akcióról akarván írni, az újságnak kellett azt megterveznie, az illetékes iskolák tanári karának nyugodt szemlélődése mellett. Szerencsére, ezek az idők múltóban vannak, sok iskolánkban megkezdődött az ötletgyártás, a tevékenyebb munka, és biztosítom Szikszay Jenőt, hogy a pozitív tapasztalatok népszerűsítése sem várat sokáig magára.

Végül még egy megjegyzés a cikkel kapcsolatban. Túlzó Szikszay Jenő állítása: „Nem ritka eset, hogy a sajtóban megjelenő cikkek fölmentik a fiatalok tetteinek erkölcsi, nem egy ízben büntetőjogi következményei alól.“ Az viszont igaz, s gondolom, egyetlen helyes, újságíróhoz méltó álláspont, hogy minden ilyen alkalommal megvizsgálják, jó bírúhoz illően, hányadfokú hibás az illető fiatal. Mert minden esetben lehetséges első-, másod-, „n“-ed rendű vétkes. És ha a fiatalok éppen „n“-ed rendű bűnös, akkor nem ítéhető el elsőrendű vádlottként. Ha kollégáim elsősorban nem a tanulót hibáztatják adott esetben, akkor csak azért teszik, mert — mint ezt Szikszay Jenő is írja — a sajtótól is megköveteli a cselekvő szeretet és felelősségérzés, hogy „minden alkalmat megragadjon annak tudatosítására, hogy *mindenki* felelős a tetteiért“ (kiemelés tőlem).

Befejezés helyett... szeretnék viszont néhány valóban égető kérdést feltenni. Sajtó és köznevelés viszonyát ideje volna érdemlegesen tárgyalni. Értő, gondos elemzés alapján. Jó volna megvizsgálni, mennyit érnek, hol hiányosak nevelési szakkönyveink, lapjaink. Nem volna érdektelen egy vita a hazai magyar nyelvű ifjúsági és gyermeklapok értékeiről, hiányosságairól. Aposon körül kellene nézni az Ifjúsági Könyvkiadó házatáján. Vajon hazai kritikusaink közül ki foglalkozott *érdemben* (nem recenzio, bönye vagy humoreszk formájában!) a romániai magyar gyermek- és ifjúsági könyvekkel? Hát a Rádió magyar nyelvű gyermekadásai? Azokat a gyerekeken kívül hallgatja-e valaki kritikusai füffel?

Kérdéseim nem újak, tollforgatók, nevelők elmondták mindezt már sokszor. De mondom én is a szerencsejátékkal: hátha, most az egyszer, talán sikerül, talán foganatja lesz.

Marosvásárhely, 1968. május havában.

Kovács Nemere
a Jóbarát szerkesztője

Besztercei színjátszók

(Levél a szerkesztőséghez)

Tanítóképző, egyetem, tanári kinevezés Besztercére. Akkoriban mutatták be kartársaim Csizmarek Mátyás *Bűjőcska* című vigjátékát. Megtudtam, hogy a helyi színjátszásnak szép múltja van, de nem folyamatos, állandó jellegű tevékenység. A *Bűjőcska* bemutatását is hosszú szünet követte. Ekkor határoztam el, hogy bekapcsolódom a csoport tevékenységébe. Rövid idő alatt sikerült újjászervezni a csoportot, új tagokat toboroztunk és újrakezdtük a munkát. Ma már tíz évi tevékenységre tekintünk vissza, s meggyőződéssel állíthatjuk: színjátszásunk nem volt fellobbanó szalmaláng, hanem szükséglet, a mindennapi munka szerves része, amelynek a gyökereit — ami engem illet — valahol az enyedi kollégiumi évekből kell keresnem Vita Zsigmond sokoldalú nevelői munkájának hatásában.

Kik a csoport tagjai? Tanárok, tanítók, munkások és technikusok, tisztviselők és háziasszonyok, akik napi munkájuk elvégzése után, az esti órákban felkeresik a művelődési ház próbatermét, hogy megtanulják a színpadon tolmácsolni az érzelmeket és gondolatokat.

Nem tudok nyelvünk gazdag eszközeivel színesen, sokoldalúan élni, de ha tehetném, csak költői túlzásokban írnék a 60 év körül járó Kanizsai Károly bácsiról, aki egyetlen próbáról sem hiányzott, még akkor sem, amikor betegség gyötörte: vagy a Szörényi házaspárról, akik immár tíz éve életük pótolhatatlan, kiegészítő részének tekintik a műkedvelői munkát. Kiss Jenőről, Bonczhidai Rózáról, Kántor Erzsébetről, Kürtly Katalinról, Veress Máriaőről, a Borsos házaspárról, a csoport mindegyik tagjáról, akik igényes alakításaikkal megnyerték a színpadi szót kedvelő közönség bizalmát. A heti három próba, az előadások és kiszállások messzeemenően igénybe veszik a tagok türelmét, szabad idejét. A *tanítónő* bemutatóját például 134, a *Gazdag szegényekét* 126 óra kitarót munka előzte meg.

Eredményeink? Szerények, de biztatóak. Eddig 15 darabot mutattunk be. Az előadások száma meghaladja a 100-at. A legnagyobb közönségsikert a következő művekkel arattuk: Machiavelli: *Mandragóra*, Bródy Sándor: *A tanítónő*, Szigligeti—Móricz: *A cigány*, Gárdonyi Géza: *A bor*, Sütő András: *Szerelem, ne siess*, Mihail Sebastian: *Névtelen csillag*, Karinthy Frigyes-est, Dihovicsnij: *Nászút*, Jókai Mór: *Gazdag szegények*.

De nem maradtunk hűtlenek egyéb műfajokhoz sem. *Szeretlek, kedvesem* szavalóestünkön szerelmi líránk alkotásait tolmácsoltuk Balassi Bálinttól — Lászlóffy Aladárig. Arany János születésének 150. évfordulóját is megünnepeltük; lírai és kisepikai alkotásaiból válogattunk csokrot.

Közönségünk? Az állandó előadások és kiszállások következtében szoros kapcsolat jött létre közöttünk. Előadásról előadásra nőtt a nézők száma. Egyre magasabb igényekkel fogadták kísérleteinket, bemutatkozásainkat. Kialakult állandó „törzsközönségünk”, amelyet minden előadásán ott látunk.

Arról is meggyőződhattünk, hogy nem a színpadtechnikai bravúrokat várják és igénylik, hanem a játék-teljesítményt, az őszinte alakítást. Szeretjük bizonyítéka Kisfaludy Károly bácsi, cegőtelki nyugdíjas tanító levele is, amelyben megköszönte a „Tisztelt színjátszó társaság” teljesítményét a *Névtelen csillag* előadása után. Máskor a művelődési otthon vezetői mondtak köszönetet a közönség előtt azoknak, akik ismét ellátogattak közéjük, és meleg szavakban lelkesítettek további munkára. A meghívások őszinteségét bizonyítják azok az eszmecserek, amelyek — a legtöbb esetben — minden jóval megrakott fehér asztal mellett folytatódnak, és a késő éjszakai órákba nyúlnak.

Mennyien látogatják előadásainkat? Egy kis statisztika: a *Névtelen csillagot* 13-szor játszottuk. Az előadásokat 3600-an tekintették meg. Zselyken ott volt a falu lakosságának háromnegyed része. A *Gazdag szegények* előadásán például ez év márciusáig a következő számban vettek részt: Besztercén 464-en, Magyarácsán 453-an, Tacson 286-an, Cegőtelkén 250-en, Zselyken 247-en, Bethlenben 117-en.

Nehézségek? Vannak bőven. Talán a legnehezebb a darabválasztás. A jó darab félsiker. A színjátszók örömmel tanulják szerepeiket, a közönség is szívesen fogadja, és a művelődési ház részére az anyagi siker sem marad el. A választott drámai alkotás azonban nem haladhatja meg a csoport erejét. Mindannyian lelkesedtünk az *Úri muri*ért, aztán amikor az ismertetés során szóba került a hat

szinpadkép, a 25 szereplő meg a sok statiszta, kiderült, hogy ennyire nem futja erőnkől. Gondolni kell a nézők nevelésének lehetőségeire is. Meg kell hallgatni a szakember véleményét is, aki otthonosabban mozog ezen a területen. Sok esetben segített nekünk Cservény József kolozsvári rendező-tanár, a *Korunk* munkatársa, a darabválasztásban, rendezésben, csiszolásban és nemegyszer a darab „megmentésében” is.

A csoport lelkesedése nem talált mindig megfelelő visszhangra a helyi művelődési ház vezetőségének körében. Rendszerint sok baj van a díszletek elkészítésével, a megfelelő ruhák beszerzésével és ami még ennél is szomorúbb; a kiszállásokkal. Amikor már sikerül színre vinni egy-egy darabot, igyekszünk munkánkat gazdagon gyümölcsöztetni. A kiszállások azonban — főleg az 50-es évek végén és a 60-as évek elején — nem mindig valósulhattak meg nagy zökkenők nélkül. A megfelelő jármű hiányában nem vihettük magunkkal a sok darabból álló, és bizony néha nem elég korszerű díszleteket. A besztercei művelődési ház vezetőségének tésék-lássék érdeklődése sokszor elkésérintette a csoport tagjait. Egy alkalommal például, 1963 tavaszán díszletek nélkül indítottak útnak bennünket Radnára; nem rendeltek teherautót az elszállításukra. Nem akartuk vállalni a kiszállást, de arra a 200 emberre gondotunk, akik már megvásárolták a belépő jegyeket és vártak bennünket. Amikor megérkeztünk és megláttam a hatalmas, teljesen üres színpadot, a megdöbbenéstől percekig egy szót sem tudtam kiejteni. Összehordtunk minden deszkadarabot, amit az udvaron találtunk, a helybeli iskolás-gyermekeket megkértük, hozzanak nyírfaágat; volt tanítványaink asztalt, széket meg egyéb színpadi berendezést hoztak. Egy kis leleményességgel, a helybeliek jóindulatával, no meg a háttéri függönnyel, amit mi hoztunk, megvalósult a színpad.

Az évek folyamán megismertek bennünket Désen, Szászrégenben, Tordán, Magyar-nemegyén, Magyardécsén, Radnán, Rettegen, Bethlenben, Sófalván, Tacson, Tekén, Cegótelkén, Brétén, Mátéban, Zselyken. És talán ez az, ami leginkább lelkesít, munkára készíti bennünket. Olyan félreeső mezőségi falvakba, havasalji kisvárosokba „visszük el” a művészetet, ahova ritkán vagy sohasem látogat el hivatalos szintársulat, ahol viszont becsülete van a szép szónak, s szomjúhozzák hallását. Nem szerénytelenség, ha azt mondom, hogy tevékenységünk lényegét így fejezhetem ki legjobban: kulturális missziót teljesítünk.

Horváth Pál
tanár

Beszterce, 1968, május havában

HIBAIGAZÍTÁS. A folyóiratunk 1968 áprilisi számának 584. lapján közölt dombormű szerzőjét tévesen tüntettük fel; a mű szerzője Günther Wallner.